

ПОДАТКОВІ ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ

Розвиток системи освіти та забезпечення потреби населення країни у якісних освітніх послугах відноситься до конституційних обов'язків держави та є пріоритетом соціально-економічної політики практично в усіх країнах, а особливо в розвинених. Підвищена увага до освітніх процесів обумовлена тією роллю, яку відіграє освіта у формуванні людського капіталу, забезпеченні якості життя населення.

Виходячи з важливості розвитку освіти серед інших пріоритетів соціального розвитку, цілком логічним уявляється те, що значна частка загальних витрат на освіту має забезпечуватися за рахунок бюджетних коштів. Проте навіть у розвинених країнах цим джерелом покривається лише частка необхідних витрат.

Тому проблема диверсифікації джерел витрат на освіту є актуальною в сучасній світовій фінансовій практиці та особливо важливою для країн, що розвиваються, для яких характерними є суттєві бюджетні обмеження.

Особливе значення серед не пов'язаних з прямими бюджетними витратами джерел фінансування освіти, як і інших соціальних програм, має застосування інструментарію податкової політики, що набуло суттєвого поширення в світі та є перспективним для України, де система податкових пільг освітньої спрямованості має обмежене застосування.

Проблемам податкової підтримки та стимулювання розвитку освітніх послуг, формування людського капіталу присвячено роботи таких українських та іноземних науковців, як Т. Єфименко, А. Крисоватий, І. Майбуров, Р. Масгрейв, О. Найденко, Д. Серебрянський, А. Соколовська, Л. Тарангул та ін. Проте проблема вибору інструментарію податкової підтримки освітньої діяльності з урахуванням іноземного досвіду заслуговує на поглиблене дослідження.

Сучасні системи оподаткування зарубіжних країн носять яскраво виражений соціальний характер, що формується на системі пільг, зокрема для верств населення з низькими доходами. Також податкові системи часто використовуються, щоб підтримати певну соціально важливу діяльність, що знаходить своє відображення в обсязі та характері податкових витрат [1; 3; 5].

Системи оподаткування різних країн світу характеризуються різними обсягами податкових витрат (податкових пільг), що надаються для забезпечення досягнення соціально важливих цілей. Так, найбільший рівень податкових пільг серед країн ОЕСР має Великобританія – 12,8% величини ВВП, у тому числі з прибуткового оподаткування – 8,3%, інших податків – 4,5%. Найменший рівень зазначеного показника має Німеччина, загальний рівень податкових пільг якої склав 0,8% величини ВВП, зокрема: з прибуткового оподаткування – 0,3%, з інших податків – 0,5%. При цьому слід відзначити, що значно більша частка податкових пільг у всіх досліджених країнах (за виключенням Німеччини) була надана саме з прибутковим оподаткуванням [7].

У середньому за досліджуваними країнами майже 32% від загальної кількості податкових пільг з прибуткового оподаткування склали саме податкові пільги соціальної спрямованості, серед яких на пільги на житлове будівництво в середньому по країнах припадає 18,1% загальної кількості податкових пільг з прибуткового оподаткування, на освіту – 2,9%, охорону здоров'я – 6,8% та благодійність – 3,9%.

Аналіз теорії податкового регулювання та світового досвіду застосування інструментів податкової політики для стимулювання розвитку освітніх послуг дозволяє визначити найбільш ефективні шляхи податкової підтримки освітньої діяльності.

Найбільший регулятивний потенціал для стимулювання освітньої діяльності мають прями (прибуткові) податки (рис. 1).

Загальним принципом застосування ПДВ до підприємств державного сектору є їх оподаткування за стандартною ставкою податку з метою підтримки нормальних конкурентних умов порівняно з підприємствами приватного сектору. Однак надання

послуг некомерційного характеру органами державної влади у більшості країн звільнено від оподаткування [2]. Аналогічний підхід застосовано і в українському податковому законодавстві [4].

Рис. 1. Найбільш поширені варіанти податкової підтримки освіти

Складено автором.

Стандартний підхід до оподаткування освітньої діяльності виявляється в тому, що від ПДВ звільнюються основні освітні послуги, а спеціальні форми навчання оподатковують за стандартною ставкою. Разом з тим у деяких розвинених країнах замість звільнення від оподаткування операцій з надання освітніх послуг застосовується нульова ставка податку (наприклад, в Австралії) [2].

Найбільш розгалуженою в світовій практиці є система пільг з індивідуального прибуткового податку. Так, у США одночасно застосовуються три базові різновиди пільг: податкова знижка, податковий кредит та звільнення від оподаткування (рис. 2).

У більшості випадків податкові знижки частково або повністю покривають витрати платника податків на навчання, якщо воно потрібне працівникові для підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня і пов'язане з його трудовою діяльністю.

У США застосовуються чотири види податкового кредиту, що дозволяє істотно зменшити витрати громадян на отримання освіти.

Стипендії (scholarship) і гранти (fellowship), що виплачуються претендентові на присудження наукового ступеня чи студенту, який навчається у вищому навчальному закладі, стипендії, отримані в результаті перемоги в конкурсах і змаганнях, не оподатковуються прибутковим податком тільки в разі використання їх на потреби освітнього процесу, за винятком витрат на проживання. У США не підлягають оподаткуванню прибутковим податком доходи, отримані студентом і виплачені батькам для часткової або повної компенсації їх витрат, пов'язаних із оплатою навчання дитини.

У тій частині, яка йде на оплату проживання, проїзду і витрат на відрядження, гранти підлягають включенню у податкову базу, тоді як звільняються від оподаткування послуги, безпосередньо пов'язані з організацією і проведенням наукового дослідження, наприклад плата за відвідування курсів і лекцій, витрати на учбову літературу, інвентар.

У Німеччині витрати на підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня можуть бути направлені на зменшення бази податку з доходів фізичних осіб. Витрати, розцінені як освітні або пов'язані з перекваліфікацією, можуть бути такими, що повністю підлягають вирахуванню за умови, що освіта/навчання пов'язане з виконанням майбутніх професійно-виробничих функцій. Витрати фізичної особи можна віднести до спеціальних витрат, тобто тих, що не пов'язані з виконанням професійно-виробничих функцій, але тільки у межах 4 тисяч євро на рік.

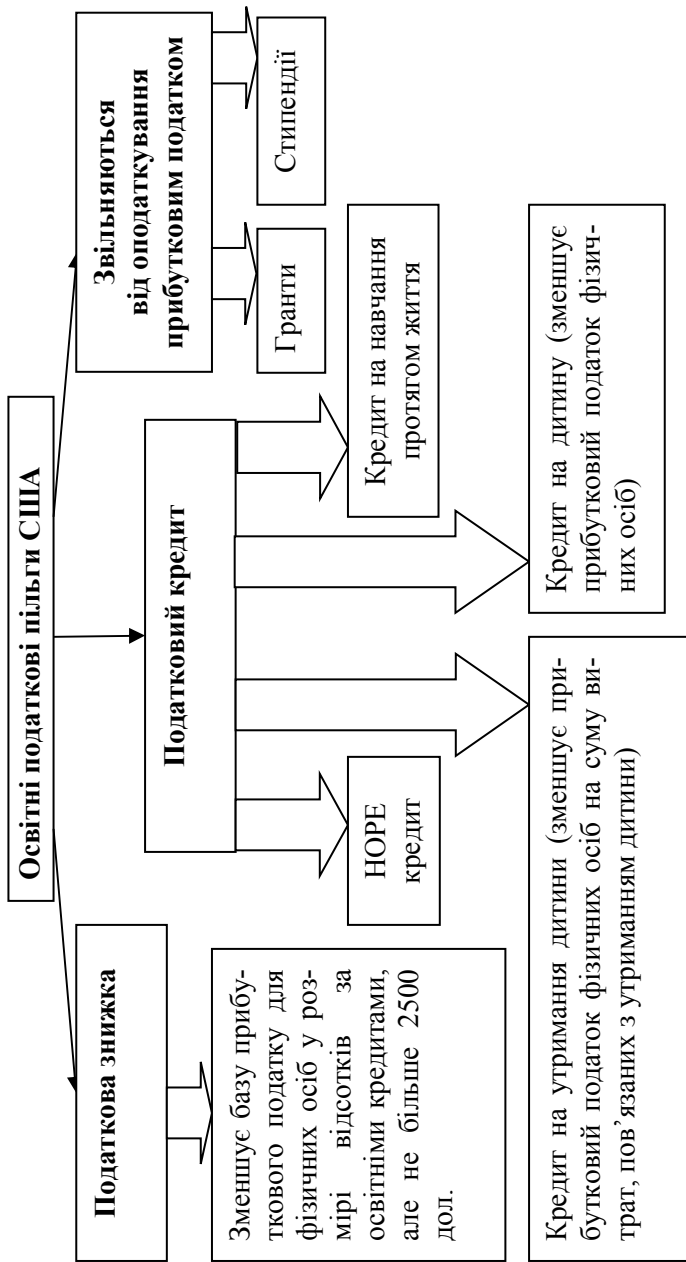

Рис. 2. Структурно-логічна схема податкового стимулювання освітніх процесів у США

Складено автором за джерелом [8].

Крім того, платники податків, у яких є діти, що відвідують визначені законодавством приватні школи, мають право зменшити податок на доходи фізичних осіб на суму, яка дорівнює 30% плати за навчання у цих школах [6].

Аналіз законодавства ЄС щодо податкового стимулювання освітньої діяльності свідчить про те, що найбільш популярними є пільги з ПДФО: соціальні відрахування (податкові знижки) на освітні потреби (Австрія, Німеччина, Нідерланди, Великобританія). Такі пільги є і в російському, і в українському податковому законодавстві. Податковий кредит з цією метою використовується Португалією, Грецією і Францією.

Витрати, пов'язані з професійною підготовкою і перепідготовкою найманих працівників, зменшують оподатковуваний прибуток корпорації. Однак у багатьох випадках встановлюються обмеження за переліком таких витрат, статусом продавця освітніх послуг, їх абсолютною величиною або нормативом (в Україні, наприклад, норматив встановлений на рівні трьох відсотків витрат на оплату праці найманих працівників звітного податкового періоду, що дискримінує малі та середні підприємства).

Таким чином, можна зробити висновок, що в світовій практиці використовується значна кількість податкових інструментів, направлених на податкове стимулювання освіти, що не застосовуються взагалі або мають обмежене застосування в Україні. Тому перспективним є дослідження доцільності їх імплементації в українську практику.

Література

1. Балтачеева Н. А. Мировые тенденции развития социальной политики в условиях интеграции и глобализации [Электронный ресурс] / Н. А. Балтачеева // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект : сб. науч. трудов. – 2008. – № 2. – С. 582-595. – Режим доступа : http://www.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/Prvs/2008_2/0585.pdf.

2. Иванов Ю. Б. Системы налогообложения зарубежных стран: учеб. пособие / Ю. Б. Иванов, Е. В. Давыскиба. – Харьков : ИД "ИНЖЭК", 2006. – 224 с.

3. Податкове регулювання соціального розвитку: світовий досвід та тенденції в Україні: моногр. / Ю.Б. Иванов, О.М. Тищенко, О.В. Грачов та ін.; за заг. ред. Ю.Б. Иванова. – Харьков: ФОП Александрова К.М.; ВД “ІНЖЕК”, 2012. – 496 с.

4. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>.

5. Система податкових пільг в Україні у контексті європейського досвіду: моногр. / А. М. Соколовська, Т. І. Єфименко, І. О. Луніна та ін. – К. : НДФІ, 2006. – С. 59.

6. European Centre of the Development [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.cedefop.europa.eu/EN/news/4208.aspx>.

7. Minarik J. Tax Expenditures in OECD Countries [Electronic resource] / J. Minarik // Meeting of Senior Budget Officials, Vienna, 2–3 June 2008. – Mode of access: <http://www.oecd.org/dataoecd/21/14/41278667.ppt>.

8. U.S. Tax Code On-Line [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.fourmilab.ch/uscode/26usc>.

Надійшла до редакції 30.11.2015 р.